

NICOLAE IORGA ȘI NEAMUL ROMÂNESC LA IAȘI

DAN JUMARĂ

documentis_gen@yahoo.com

Muzeul Național al Literaturii Române – Iași

NICOLAE IORGA AND HIS JOURNALS IN IASSY

ABSTRACT

In 1916, forced to abandon neutrality, Romania became an ally of the Allies and on August 14/27 1916 it declared war against the Central Powers.

Due to military deficiencies and due to the lack of the promised support of the Allies, although Romanian soldiers proved heroism, on mid November 1916, Romania, lost Dobrougea and Oltenia, and Bucharest was about to be occupied by the Germans. At the beginning of November 1916 enemy armies crossed the Danube approaching Bucharest. As a result the Council of Ministers decided to transfer the Government to Iasi. As a result, on November 12/25, ministries and central authorities with logistics and officials picked up the trains, setting off for Moldova. Iasi was quickly transformed into a large urban center with more than 400.000 inhabitants.

Starting with December 6, 1916, Iași became the capital of Romania, a "war capital". Without any doubt, an urban agglomeration like this needed, information - that is written press.

Out of the periodicals edited in Iași at the time when it became the capital of the country we selected only two of them - constituting good examples. It's about Neamul Românesc and Calendarul Neamului Romanesc. Each of these publications, in addition to the news from the front dealt with various aspects of daily life, without neglecting the practical sides of the inhabitants' existence. It was but natural that Nicolae Iorga, the great historian, the very good teacher, the scientist, put his personal touch on the pages of the periodicals.

Also the pages of periodicals included literary original creations or translations. An important role was given to the patriotic and political writings.

This way the readers were both well informed and educated which every good periodical should do.

Keywords: Nicolae Iorga, periodicals, Iasi, 1916-1918.

În 1916 România avea de ales între trei posibilități: alianța cu Puterile Centrale, intrarea în război alături de Antanta sau păstrarea neutralității. Timp de doi ani, Guvernul a menținut statutul de țară neutră al României. În culisele politicii, însă, se ducea o luptă intensă pentru alierea țării cu una sau alta dintre tabere.

În 1916, nevoită să renunțe la neutralitate, România se alia cu Antanta și la 14/27 august 1916 declara război Puterilor Centrale. Guvernul român al vremii a negociat cu multă grijă intrarea țării în război, având ca principal obiectiv eliberarea Transilvaniei și unirea acesteia cu Regatul României.

Datorită dotării militare deficiente și lipsei sprijinului aliat promis, deși ostașii români au dat dovadă de eroism, la jumătatea lui noiembrie 1916 România

pierdea cea mai mare parte a teritoriului, iar capitala era pe cale de a fi ocupată de germani.

La început de noiembrie 1916 armatele inamice se apropiau de București. Ca urmare, Consiliul de Miniștri a hotărât transferarea Guvernului la Iași. În consecință, sâmbătă, 12/25 noiembrie, ministerele, autoritățile centrale, funcționarii superiori și logistica necesară s-au îmbarcat în trenuri și au pornit spre Iași. Începând cu ziua de 6 decembrie 1916, reședința moldavă devenea capitala României, o "*Capitală de Război*"; vechea cetate de scaun s-a transformat rapid într-un mare centru urban cu peste 400.000 de locuitori.

Asemenea aglomerare urbană avea nevoie, fără îndoială, de mijloace de informare, mai precis de presă scrisă. În timpul Marelui Război, gazetele de toate orientările politice și de toate genurile jurnalistice din țară se constituiau în ecoul faptelor întreprinse pentru desăvârșirea unității naționale; erau reflectate evenimente de masă din anii neutralității și din anii de război, incluzând numeroase demonstrații și mitinguri.

Războiul din umbră pentru cucerirea simpatiilor opiniei publice s-a dat prin intermediul ziarelor. Fiecare dintre periodice, pe lângă știrile de pe front, se ocupau de varii aspecte ale vieții cotidiene, fără a neglija laturile practice ale existenței locuitorilor. De asemenea, se făceau loc în paginile periodicelor și creațiilor literare, originale ori traduse. Un rol important revenea scrierilor patriotice și celor politice. Se rezerva destul spațiu tipografic și faptului divers, divertismentului și publicității. Se urmărea astfel și informarea corectă, dar și educarea publicului cititor. Cât despre gazetele apărute în perioada războiului, cei responsabili se străduiau să fie independenți.

Dintre gazetele apărute la Iași la vremea când orașul devenise capitală a țării ne-am oprit doar la două. Considerându-le bune exemple în materie, am selectat un cotidian și o publicație anuală. Este vorba de *Neamul Românesc* și de *Calendarul Neamului Românesc*, ambele aflate sub directoratul lui Nicolae Iorga.

Să aruncăm o privire asupra cotidianului *Neamul Românesc*.

Apărută la 10 mai 1906, gazeta fondată de Nicolae Iorga era prezentată ca ziar politic de orientare națională și de atitudine democratică. Publicația, cu o periodicitate diferită în timp, a fost principalul mijloc prin care Iorga și-a exprimat opiniile privind fenomenele sociale, politice, culturale din țară și străinătate.

La sfârșitul anului 1916, în urma înfrângerilor suferite de armata română în lupta cu Puterile Centrale, N. Iorga s-a refugiat la Iași, alături de Parlament și Guvern.

La 9 decembrie 1916, în sala de spectacole a Teatrului Național din Iași, se deschidea sesiunea ordinară a Parlamentului. În acele împrejurări grele, când însăși ființa statală era pusă în pericol, deputatul N. Iorga a rostit o cuvântare entuziastă de 20 de minute. "*În colțul acesta unde ne-am strâns – spunea Iorga –, să păstrăm cu scumpătate sămânța de credință, că vom vedea și noi la rândul nostru dispărând negura stăpânirii străine și vom putea zice ca Petru Rareș, fiul lui Ștefan, că vom fi iarăși ce am fost și încă mai mult decât atâta*". Cuvintele parlamentarului au înflăcărat audiența, iar Ion I.C. Brătianu a propus ca discursul să fie tipărit și răspândit în rândurile ostașilor de pe front.

În 1917 Nicolae Iorga tipărea, la Iași, ziarul *Neamul Românesc*, cu frecvență zilnică.

Coperta a 4-a a *Calendarului Neamului Românesc pe anul 1917* promova ziarul *Neamul Românesc*, la începutul anului 1917¹, după cum urmează: "Apare zilnic la Iași foaia Neamul Românesc. Director: N. Iorga. Secretar de redacție: Al. Cusin. Administrator: Pavel Suru. 10 bani n-rul. Abonamentul anual - 40 de lei. Redacția și administrația: strada Lăpușeanu, No 33 (Coloseul Bragadiru)".

Cotidianul avea rubrici care se repetau, dacă nu chiar în fiecare număr, cel puțin la două-trei numere odată, după cum se vede din titlurile diferitelor ediții: editorial, știri din țară, ultimele știri din străinătate, buletinul zilei, știri de pe front, lecții pentru tinerii ofițeri, comunicate oficiale, cronică, cugetări, poeme patriotice, traduceri.

Vom da câteva exemple de articole care ilustrează pe deplin concepția lui Iorga despre gazetăria din timp de război. Iată, spre pildă, începutul unui editorial intitulat *Datoria cea mare*: "Prin aceste rânduri pe care aș dori să le fac cât mai convingătoare și mai calde, mă adresez către toți aceia care, în grade și situații deosebite, înfățișează ceea ce noi numim, cu o nesfârșită iubire, pentru vitejia, pentru încercările și suferințele ei, armata noastră, armata României, armata poporului românesc întreg și a viitorului acestui neam"². Într-un editorial de la începutul anului 1917, profesorul îndemna chiar la acțiune: "Orice dușman al Germaniei, Bulgariei și Turciei, oricând și pentru orice, se va putea adresa la noi. Să fie sigur că nu vom lipsi la apel!"³.

După cum se constată chiar la o lectură fugară, Iorga a făcut din *Neamul Românesc* un mijloc de încurajare, un mijloc de exprimare a credinței sale în victoria aspirațiilor curate, oneste. Iată, spre exemplu, un poem dedicat Iașiului, al cărui autor rămâne anonim:

"Bătrâne Iași, ai fost merit
Să ocrotești încă o dată
Viața țării ce-ai creat
Cu jertfa ta nemăsurată.
Dar zile bune-or răsări
Din groaza zilelor de-acum,
Și vise mari s-or împlini
Din pulbere și negru scrum.
Atunce mantia ta veche,
Cârpită numai de străbuni,
Întinde-o-vei ocrotitoare
Pe cea mai nouă 'ntre minuni"⁴.

Atrași de notorietatea lui Iorga, mulți dintre oamenii de cultură ai țării au publicat în coloanele gazetei. Ion Agârbiceanu este unul dintre acești colaboratori constanți. Acesta pune în discuție teme majore ale epocii. Un citat din articolul

¹ *Calendarul Neamului Românesc*, coperta 4, Iași, 1917.

² N. Iorga, *Datoria cea mare*, în "Neamul Românesc", XII, nr. 9/1917, Iași.

³ Idem, *Sărbători unice – Boboteaza*, în "Neamul Românesc", XII, nr. 7/1917.

⁴ *Neamul Românesc*, XII, nr. 51/1917, p. 1.

Conștiința națională ne dezvăluie un Agârbiceanu profund implicat în realitățile vremii și de o mare actualitate. Autorul adoptă, încă de la început, un ton polemic. Cităm din articolul în cauză: *”De câte ori nu s-a accentuat și la noi în deceniile din urmă importanța educației și a culturii naționale ! Și în Regat și peste Carpați se simțea importanța capitală a formării și a creșterii sufletului național, pentru consolidarea și tăria neamului nostru în luptele ce ne așteaptă în viitor. Iar această renaștere o vedeam, din ce în ce mai mulți, sigur în educația și cultura națională.*

Au fost însă destui care n-au dat nicio atențiune acestui curent sănătos și înviorător. Unii dintre cei ce se credeau prea culți, prea europeni tratară c’un dispreț superior acest naționalism, care nu mai putea avea loc în Europa. Îl numiră deci curent reacționar, retrograd chiar – în pragul izbucnirii războiului ce se poartă și pentru biruința principiului național. Îl declarară trecut din modă într-un timp când nici nu biruise, dar încă să fi avut vreme să fie uzat ! Alții crezură că e de ajuns să fie născuți Români, pentru a fi Români desăvârșiți, și, fără nicio teamă c’ar greși, citeau numai în limbi străine, și le dădeau copiilor lor o educație pe cât puteau mai străină. Era o notă de distincție aceasta (...)”⁵.

Colaborator dedicat, bun prieten cu Iorga, scriitorul aborda cu luciditate subiectele la ordinea zilei. Un exemplu în acest sens îl constituie articolul *Proba de foc*, apărut în februarie 1917: *”Prin cumplită probă de foc trece neamul nostru întreg! La lumina flăcărilor lui spintecate apar – ca în fața judecății din urmă – toate virtuțile acestui popor, precum și slăbiciunile lui. Ca evocate de o uriașă putere nevăzută, apar, rând pe rând, marile calități ale strămoșilor, ale păturilor largi de la țară, în care trăiește neamul; dar cu mai multă lăcomie încă, se îmbulzesc în jurul flăcărilor purificatoare defectele, slăbiciunile, răul care s-a încuibat în diferitele pături sociale ale poporului nostru (...)”⁶.*

Evenimentele politice importante ale vremii erau, de asemenea, evidențiate și comentate. Un exemplu este un discurs. Acesta făcea referință la *Ziua cea mare a Basarabiei*. Spunea patriotul și politicianul basarabean Ioan Pelivan, în martie 1917: *”Astăzi e cea mai însemnată zi din istoria neamului moldovenesc. A fost pierdut acest neam, dar azi el s-a găsit pe sine. A fost înmormântat. Dar azi a înviat din mormânt. Toți moldovenii au simțit o negrăită bucurie când au văzut steagul național deasupra acestui palat”.*

De altfel, referințele la spațiul dintre Prut și Nistru nu sunt singulare; la rubrica *Informațiuni* întâlnim adesea titluri precum *Știri din Basarabia*⁷.

În paginile cotidianului se face și promovarea altor gazete. Un bun exemplu este articolul *O gazetă românească în străinătate*. Iorga dedică o întreagă coloană promovării gazetei *L’Independance Roumaine*. Scria gazetarul: *”<L’Independance Roumaine>> în ediția ei autentică, apare la Iași și, date fiind împrejurările, într-o formă foarte bună. Ea lămurește cum trebuie, asupra rosturilor și sentimentelor noastre, pe străinii, prieteni și neutri, care se găsesc în mijlocul nostru și dă știri*

⁵ I. Agârbiceanu, *Conștiința națională*, în *”Neamul Românesc”*, XII, nr. 50/1917, p. 1.

⁶ Idem, *Proba de foc*, în *”Neamul Românesc”*, nr. 55/1917, p. 1.

⁷ *Știri din Basarabia*, în *”Neamul Românesc”*, nr. 336/1917, p. 2.

*folositoare, întrucât nu strică zăbava firească a corespondenței - străinătății. Era un lucru de îndeplinit și el se îndeplinește în chip onorabil și util pentru țară*⁸.

Istoric și profesor prin definiție, Nicolae Iorga nu concepe o publicație periodică fără cel puțin una-două lecții de istorie. Iar lectorii săi aveau parte de fine analize ale fenomenelor istorice, de interpretări ale cadrului istoric. Ziarul *Neamul Românesc* nu a rămas în Iași decât un singur an, dar personalitatea și notorietatea directorului – totodată principalul său redactor –, au făcut ca gazeta să fie foarte căutată și citită.

Odată cu începutul anului 1918 ziarul s-a mutat la București. Deci la Iași *Neamul Românesc* a fost editat doar un an.

O revistă cu periodicitate anuală, editată de Nicolae Iorga în timpul anilor de război, *Calendarul Neamului Românesc*, a fost publicată de marele istoric urmând o veche tradiție – cea a calendarelor populare, al căror conținut era de tip magazin. Periodicul a apărut în Iași în perioada 1916-1918. Încă din cel dintâi număr ilustrul profesor adresa o emoționantă ”închinare” celor ce s-au jertfit pe câmpurile de luptă, pentru întregirea patriei:

”Închinăm aceste rânduri acelora care au înnoit valoarea istorică a pământului și valoarea morală a neamului prin sângele lor oferit liber și voios pentru izbânda Dreptății și pentru izbăvirea robiiilor.

Îl închinăm morților tineri, a căror viață s-a coborât, întinerindu-ne, în sufletele noastre, părinților care s-au jertfit pentru ca fiii[i] lor să fie liberi și mândri, conducătorilor de oștire care au așezat părul lor alb lângă capetele de putere și frumusețe ale soldaților căzuți.

Le închinăm acelora, mai cu noroc, dar nu și mai fericiți, care, în viață rămânând, vor ști că au trăit o clipă de viața națiunii întregi, de viața eternă pe pământul vieții noastre fugare, și că în pieptul lor a bătut o inimă care era de o mie de ori mai puternică decât inima lor.

Oricine și-a avut o parte, prin muncă și durere, în lucrurile mari și grozave, care trebuiau să preceadă zorile vesele ale unei vieți naționale sănătoase și largi, a fost și el cuprins în gândul nostru.

*De alții nu vrem să știm decât de dâșii. N. Iorga*⁹.

Editorul de presă a căutat să se încadreze în tipicul calendarelor populare, dar a insistat, mai ales, asupra subiectelor de istorie, cultură, politică, război, aspecte sociale și economice. Paginile *Calendarului* au găzduit adesea studii și articole cu valoare documentară, materiale jurnalistice care erau prea întinse, ca spațiu tipografic, pentru a fi tipărite în ziarul cu același generic.

O trecere în revistă a titlurilor cuprinse în acest *Calendarul* pe anul 1917 este revelatoare pentru concepția editorială a lui Nicolae Iorga:

- *Calendar religios*, p. 3-15;
- *Închinare*, de Nicolae Iorga, p. 17;
- *La arme* (versuri de Alexandru Naum), p. 19;
- *Legăturile cu aliații noștri: Franța, Italia, Rusia, Anglia, Serbia, Muntenegrul, Belgia și ceilalți* (de N. Iorga), p. 22;

⁸ N. Iorga, *O gazetă românească în străinătate*, în ”*Neamul Românesc*”, nr. 8/1917, p. 1.

⁹ Idem, *Închinare*, în ”*Calendarul Neamului Românesc* pe anul 1917”, Iași, 1916, p. 3-4.

- *Victoria* (versuri de Marcel N. Romanescu), p. 55;
- *Două umbre* (de P. Partenie), p. 56;
- *Trei voinici* (versuri de I.U. Soricu), p. 61; *Cosovo-Cumanovo* (de H. Angell, traducere din "La Serbie" de V. Bogrea), p. 61;
- *In memoriam* (versuri de V. Bogrea), p. 69;
- *Trenurile* (versuri de Ion Sân-Giorgiu), p. 70;
- *Francia epică: din Cântecul lui Roland* (trad. de Teodor Naum), p. 72;
- *Morții* (versuri după Maurice Magre, traducere de N.I.), p. 80;
- *O poetă belgiană în 1877-8 despre Români* (traducere de N.I.) p. 81;
- *Închinare Oltului* (versuri de Marie Nizet, traducere de N.I.), p. 84;
- *Lauda celor morți pentru țară: O pagină din Tucidide* (traducere de Teodor Naum), p. 88;
- *Glorioasele morminte* (versuri de Iovan Iovanovici, traducere de N. Iorga), p. 94;
- *Pangermanism cultural* (de V. Bogrea), p. 96;
- *Doine nouă* (de I.U. Soricu), p. 100;
- *Către Francesi* (de Victor Hugo, trad. de V.B.), p. 102;
- *Un apolog platonice* (de V. Bogrea), p. 103;
- *Corespondențe între Mitropolitul Moldovei Sofronie și episcopii de Chișinău*, p. 104;
- *Câteva scrisori ale poetului C. Conachi*, p. 114;
- *Cugetări* (traduse și originale de N. Iorga), p. 18, 21, 54, 63, 71, 79, 87, 93, 95, 99 și 113¹⁰.

Publicația poartă amprenta istoricului, dar și a cetățeanului responsabil care a căutat mereu să educe și să instruiască folosind pentru aceasta puterea mass-media.

Iorga nu pierde prilejul de a face succinte, dar documentate și interesante incursiuni în istorie, când vorbește despre aliații României. Istoricul trece în revistă principalele evenimente din istoria relațiilor entităților statale românești cu Franța, Italia, Rusia, Anglia, Serbia, Muntenegru, Belgia, Portugalia¹¹. Citind cuprinsul *Calendarului* pe anul următor (1918), observăm de la prima vedere că redactorul nu renunță la varietatea articolelor, chiar dacă, datorită rubricii consistente de cronică a războiului, spațiul tipografic se diminuează mult. Iată cum arată sumarul gazetei pe acel an: *Partea calendaristică*, p. 3; *Cronica războiului*, p. 17; *După trei ani (poesie)*, p. 85; *Poesii populare italiene*, p. 86.

Cele două periodice prezentate sunt reprezentative pentru presa românească din timpul primei conflagrații mondiale, atât ca periodicitate, cât și ca gamă a subiectelor abordate. Fără îndoială, nu toate periodicele perioadei s-au bucurat de erudiția, talentul și vastele cunoștințe de istorie ale uneia dintre cele mai proeminente personalități românești ale secolului al XX-lea. Este însă meritorie preocuparea gazetarilor de a promova mereu interesele politice ale țării, de a îndemna la acțiune pentru îndeplinirea dezideratelor de veacuri ale românilor, de a promova și de a expli-

¹⁰ *Cuprins*, în "Calendarul Ziarului Neamul Românesc pe anul 1917", Iași, Editura Foi "Neamul Românesc", 1916.

¹¹ N. Iorga, *Legăturile cu aliații noștri*, în "Calendarul Neamului Românesc, pe anul 1917", Iași, p. 22-55.

ca pe înțelesul tuturor obiectivele importante ale politicii interne și internaționale a României. Iar din punctul de vedere al profesiei putem afirma, fără ezitare, că articolele scrise acum o sută de ani denotă profesionalism la cotele cele mai ridicate cu putință.

Bibliografie:

Calendarul Neamului Românesc, anii 1917 și 1918.

Neamul Românesc, anii 1916-1917.

AGÂRBICEANU, Ion, *Conștiința națională*, în "Neamul Românesc", XII, nr. 50/1917, p. 1.

IDEM, *Proba de foc*, în "Neamul Românesc", XII, nr. 55/1917, p. 1.

IORGA, Nicolae, *Datoria cea mare*, în "Neamul Românesc", XII, nr. 9/1917, Iași.

IDEM, *Închinare*, în "Calendarul Neamului Românesc pe anul 1917", Iași, 1916, p. 3-4.

IDEM, *Legăturile cu aliații noștri*, în "Calendarul Neamului Românesc pe anul 1917", Iași, p. 22-55).

IDEM, *O gazetă românească în străinătate*, în "Neamul Românesc", XII, nr. 8/1917, p. 1.

IDEM, *Sărbători unice – Boboteaza*, în "Neamul Românesc", XII, nr. 7/1917.